

jektumnak diapozitíven, illetve videofelvételen történő bemutatása. Videofelvételek, filmek valóság-hű formában teszik érzékelhetővé egy-egy ország, táj természeti-, gazdasági adottságait, a gazdasági objektumok, létesítmények technikai színvonalát. Használjuk fel a Földrajzi olvasókönyv, a Képes földrajz, a Nemzetközi Statisztikai évkönyv, a Világ népei című kiadványokat, valamint a Földrajzi Közlemények, az Iskolakultúra, az Élet és Tudomány, a Heti Világgazdaság aktuális cikkeit. Igen jól felhasználhatjuk a tévében és a rádióban látott, hallott műsorok anyagát. A tévé és a rádió műsorainak megfigyelésére, illetve video- és magnetofon-felvételek rögzítésére tanulókat is megkérhetünk. A felvételeket a tanítási órákon ott használjuk fel, ahol azok a legjobban szolgálják az oktatási-nevelési-képzési feladatokat. A földrajztanárok maguk is sokat tehetnek annak érdekében, hogy saját igényükhöz alkalmazott taneszközöket fejlesszenek ki. Adjuk lehetőséget a tanulóknak saját tapasztalatuk, véleményük elmondására, az eltérő vélemények ütköztetésére, vagyis a vitára.

## IRODALOM

A Földrajztanítás Nemzetközi Chartája.. Földrajztanítás, 1993. 3.1. sz. 2-9. p.

A Nemzetközi megértésre nevelésről (UNESCO-BIE), Pedagógiai Szemle, 1975. 12. 1129-1136. p.

A NAT (6. változat) Földünk - Környezetünk című műveltségi terület követelményei. Budapest, 1995. 224-229. p.

KORMÁNY GYULA

## A csodálatos bolygó

*A Naprendszeren belüli nagybolygókat sorra véve, nem nehéz kitalálni, hogy közülük melyik neve mellé illik leginkább a „csodálatos” jelző. Igen, ez a nagybolygó a mi Földünk, az élő bolygó, jelenlegi ismereteink szerint mindezidáig az egyetlen, ahol az élet harmóniája kialakult. Erről, az Egyetlen Földről – ezzel a címmel – készült el a közelmúltban egy filmsorozat, melynek az iskolai felhasználásához – várhatóan a szeptemberi tanévkezdésre – megjelenik egy újszerű módszertani kézikönyv.*

A Bessenyei György Tanárképző Főiskola Eötvös József Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium földrajz, környezetismeret, biológia és kémia szakos vezető tanárai a Magyar Televízió 2. Ismeretterjesztő műsorok Szerkesztősége felhívása nyomán egy formabontó – az eddig megszokottól eltérő – módszertani (tanári) kézikönyv megírásához fogtak hozzá 1993-ban. A kötet újszerűsége abban nyilvánul meg, hogy egy több részes ismeretterjesztő filmsorozatnak az iskolai oktatómunkában történő felhasználásához nyújt ötleteket, javaslatokat.

A videofilm napjainkban vált a természettudományos tantárgyak iskolai oktatásának egyik legfontosabb, sokoldalú ismerethordozójává. Elsősorban azért, mert a közvetett szemléltetés lehetőségei közül a legvalóság-hűbb, a tényeket, jelenségeket, folyamatokat dinamikus, mozgásban, változásban, összefüggéseiben és eseményszerűen mutatja be. A jó minőségű, színes felvételekkel fejleszthetjük tanulóink esztétikai érzékét is. A könnyen kezelhetőség, a technikai megoldások sokrétűsége – rögzítés, tárolás, lejátszás, ismétlés, megszakítás és visszajátszás lehetősége, valamint a trükkfelvételek készítése –, illetve a más eszközökkel és módszerekkel való kombinálhatósága szintén előnye e formának.

A Magyar Televízió közelmúltban vetített filmjei közül nagy sikert aratott az egyetlen föld című japán filmsorozat. A tizenkét részből álló filmegyüttes méltán vált az alap- és a középfokú iskolai képzésben a földrajz és a környezetismeret, s részben a biológia és a kémia tantárgyak oktatásának nélkülözhetetlen eszközévé és forrásává. A sorozat színvonalas és korszerű ismeretanyagán keresztül megismerhetjük Földünk fejlődését a keletkezéstől napjainkig. A filmsorozatban végigkísérhetjük a kéreg, az ósóceánok, a légkör és az élővilág keletkezésének és fejlődésének jelentősebb állomásait. A tizenkét epizód a következő témákat dolgozza fel:

- A harmadik bolygó
- A nagy hasadék
- Az oxigén nyomában
- A kőzetbe zárt légkör
- A hegységek születése
- Az éltető erdőségek
- A dinoszauruszok völgye
- A jégkorszakok nyomában
- A terjeszkedő Szahara
- A Föld kincsei
- Védernyőnk a légkör
- Az egyetlen Föld

A filmsorozat értékét növelik a Föld különböző részeire – Ausztrália és Óceánia szigetvilágába, a Himalájába és az Andokba, Afrika déli részébe – elkalauzó szép felvételek, a földtörténeti múlt történéseit bemutató rajz-, trükk- és animációs filmrészletek – bolygónk születése, az ősföldek és az ósóceánok létrejötte, a hegységek születése, a kontinensek vándorlása –, s nem utolsósorban a tudományos nagyhatalmak – USA, Japán, Kanada – laboratóriumainak, kutatóintézeteinek eddig kevésbé ismert belső munkáiról, kísérleteiről szóló tudósítások. Úgy tűnik, hogy olyan filmsorozatot használhatunk munkánk során, amely egyedülálló a maga kategóriájában.

E nagyszerű filmsorozatnak a tanítás-tanulás folyamatában történő alkalmazhatósága adta az ötletet egy, a felhasználás lehetőségeit segítő *módszertani kézikönyv* megírására. Egy olyan tanári kézikönyv megírásának az igénye fogalmazódott így meg, amely *bármely iskolatípusban használható*, s a jelenlegi sokszínű iskolaszervezethez, illetve az ebben kialakult tantárgyi struktúrához a természettudományos ismeretanyag fogalom-, folyamat- és összefüggésrendszerén keresztül tantárgyi bontásban – földrajz/környezetismeret, biológia, és kémia – kapcsolódik. A mai gazdag választékú tankönyvpiacon a szerzők és a kiadó vállalkozása azért újszerű, mert ebben a kategóriában ez a kiadvány újdonságnak számít. Az eddig megjelent – s általában az egyes tantárgyak tankönyveihez, azok feldolgozásához segítséget nyújtó – módszertani kézikönyvek, füzetek adhattak ugyan ötleteket, de speciális jellege és a fentebb megfogalmazott céljai folytán ennek a metodikai jellegű kézikönyvnek nem volt felhasználható előzménye. Így egy olyan kiadványt ajánlunk kollégáink figyelmébe, melynek a felépítése és a tartalma úgy tér el a megszokottól, hogy az abban leírtak és javasoltak egy – de semmiképpen sem kizárólagos – megközelítési mód ötleteit közvetítik. Egyben azt reméljük, hogy ezek többsége találkozik másik elképzeléseivel, s hasznos segítséget nyújtanak az oktatás és képzés területén.

A kézikönyv egyes elemei – a témakörök, témák és a műsoridő jelzése, a tartalmi leírás, a fogalom-, összefüggés- és folyamatrendszer, valamint a módszertani ajánlás – úgy illeszkednek egymáshoz, hogy azok külön-külön, s természetesen együttesen is használhatók.

A négy tantárgy témaköreinek, témáinak a meghatározásánál a műveltségi anyag általánosabb tematikus rendszerezésére törekedtünk, mert úgy gondoltuk, hogy ezzel a megoldással könnyebbé tehetjük a kézikönyv sokrétű felhasználását. Fontos szempontnak tartottuk, hogy az egyes tantárgyak témaköreinek jelölésére mind a tizenkét epizódban ugyanazt a terminológiát, meghatározást – mint például a *Csillagászati földrajz*, *A Föld keletkezése és fejlődése*, *A víz földrajza, élőhelyek, élőlények, életfolyamatok*, *Szerzetlen kémia* – használjuk. (Az egyes tantárgyakhoz kapcsolódó bármilyen jellegű ismeretanyagot is használhatjuk.)

retanyagot, információt, illetve ennek megkeresését és felhasználását az adott tantárgyat jelölő szimbolikus ábrával – földrajz=földgömb, környezetismeret=csikó, biológia=lepke és kémia=atommag – tettük könnyebben megtalálhatóvá.)

A műsoridő részletes pontossággal jelzi az egyes tartalmi részek helyét egy-egy epizódon belül. A tartalmi leíráshoz kapcsolódó műsoridő az egyes epizódok logikai eleméhez, míg a módszertani ajánlás időintervallumai egy-egy nagyobb lélegzetvételi, összefüggő részhez kapcsolódnak, illetve azok felhasználását segítik. (A könyv e része akkor is a segítségünkre lehet, ha annak többi ajánlásától esetleg eltekintünk.)

A tartalmi leírás az egyes részek során feldolgozott és elhangzott ismeretanyag bővebb vázlatát tartalmazza. Az ebben a részben olvasottak mennyiségi és minőségi jellemzőinél fogva önálló ismeretforrásként is felhasználhatók a tanítási órákon. Ehhez a részhez szorosán kapcsolódik a fogalom-, folyamat- és összefüggésrendszer rögzítő rovat. Ez a tartalmi rész anyagából emeli ki az egyes epizódok lényeges, az egyes tantárgyak feldolgozásához nélkülözhetetlen ismereteket. Az egész kézikönyv fő eleme a módszertani ajánlás – mely az előbbiekkal összevetve talán a legtöbb szubjektivitást hordozhatja –, mégis a legtöbb segítséget nyújthatja a filmsorozatot felhasználni szándékozók számára. Az itt leírtak, ajánlottak – nem kötelező érvénnyel – remélhetően kiegészítik a földrajzot, környezetismeretet, biológiát és kémiát tanító kollégáink ismeret- és ötlettárát, s haszonnal alkalmazzák azokat mindennapi oktatómunkájuk során. (A módszertani kézikönyv felépítésébe enged bepillantani a mellékletként csatolt első epizód anyagának egy részlete.)

A könyv anyagát színesítik a gondosan megrajzolt ábrák, valamint a fotók is, melyek a tartalmi rész könnyebb áttekinthetősége, megértése mellett önállóan is felhasználhatók. Kiegészíti még a könyvet az irodalmi ajánlás, melynek összeállítása során nem törekedtünk a teljességre, az abban kiemelt az adott tantárgy műveltségi anyagának a feldolgozásához használható legáltalánosabb szak- és ismeretterjesztő könyveket tartalmazza, melyek tetszőlegesen kiegészíthetők és bővíthetők.

---

*A könyv ötezer példányban jelenik meg 1995 augusztusában a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Általános Iskolájának kiadásában. Ára: 300,- Ft + ÁFA.*

---

KOMÁROMI ISTVÁN

## Földünk-környezetünk

Az I. osztályos gimnáziumi tanulók részére készült sokszerzős (Dürr J., Fábri M., Hajdú-Moharos J., Mérő J., Németh G.) tankönyv mind koncepciójában, mind kivitelezésében újszerű, igényes munka, amelyet elsősorban a földrajzot fontos (kiemelt) tárgyként kezelő iskoláknak lehet ajánlani. A mű minden korábbi tankönyvnél színvonalasabb, korszerűbb ismeretanyagot kínál a diákoknak és azoknak is, akik a világ dolgaiban való eligazodáshoz, megfakult ismereteik felfrissítéséhez fogódzót keresnek.

A viszonylag olcsón beszerezhető, kilenc fejezetre tagoló kötet az érintett tudományterületek legfrissebb kutatási eredményeire támaszkodik, azaz kifogástalan szerkezeti felépítésében a csillagászati, valamint a sokoldalú földtudományi, meteorológiai, geomorfológiai ismeretek tárháza, illetve a talaj-, növény- és állatföldrajz válogatott tudnivalóitól a földrajzi övezetesség sokirányú kérdésköréig ad átfogó ismereteket.

A tankönyv igényes tartalmának megfelelő annak korszerű didaktikai elve és gyakorlata is. Az egymásra épülő tárgyköröket figyelemfelkeltő címek, a lényegi mondanivalót kifejező alcímek emelik ki. Mindezekhez a szerzők szemléletes ábrákat, mintegy kilencven színes fotót, valamint egyéb illusztrációt közölnek. A munka legnagyobb erénye azonban az igényesség: az egyes fejezetek szerzői az egymásra épülő tárgykörökben a legkorszerűbb alapismereteket vonultatták fel, tömören, közérthetően, amiért elsősorban a szerkesztést lehet dicsérni.